

labuť ani Lůna

Bohuslav Brouk - Máchův kult

in: **Ani labuť ani Lůna** (1936)¹

Všední lidé, skroušeni pocitem méněcennosti, potřebují modly, kterým by se klaněli. Ve středověku skýtal jim tyto modly náboženství, dnes je jimi zásobují dějiny, věda a umění. Křesťanští svatí byli nahrazeni státníky, vojevůdci, vynálezci, objevitelé, vědci, filosofové, spisovatelé, básníci, malíři, sochaři a skladatelé. U nás stává se jednou takovou moderní modlou i básník Karel Hynek Mácha, a jeho dílo patrně nevyvolává žádných námitek, aby se jí nestal. Naopak, Mácha je tak význačným zjevem českého písemnictví, že žádná pocta mu prokázaná nemůže být dostatečná. Leč nezapomínejme, že pocty skládané velikánům ducha nejsou často záviděníhodné.

Každý člověk, jenž se stane objektem lidského uctívání, musí být k němu uměle přizpůsoben. Podobně jako o světcích, tak i o vynikajících lidech musí být nejdříve stvořeny legendy, jež jsou více nebo méně v příkrém rozporu se skutečností. Každý velikán lidských dějin a kultury musí být zidealisován, aby lidé, jejichž modlou se má stát, nepostřehli v některých jeho rysech vlastní své slabiny a vlastní svou tupost a mělkost. V zemích západní kultury vyvinulo se uctívání význačných duchů v kultu genů, v němž slavní filosofové, umělci a pod. se stali podivínskými, tajuplnými bytostmi, zmítanými šílenými vášněmi a svatým nadšením. U nás se však kult genů, jenž je zplodinou romantického ducha, neujal. Význační lidé nebyli u nás pojímáni romanticky, nýbrž "realisticky", a byli idealisováni v rozvázné charakterní bytosti plné vlasteneckých a altruistických citů. Proto také Mácha není u nás ctěn jako geniální básník, jenž se zasloužil o poesii, nýbrž jako národní básník, jenž se zasloužil o povznesení českého jazyka. Romantický kult genů byl u nás nahrazen osvícenským kultem národních buditelů, kteří mají být spíše vzorem ideálních občanů než ideálními typy vědců a umělců. Zatím, co jinde kult genů jítí v lidu smysl pro krásu a hloubku, náš buditelský kult pěstuje v lidských duších vlastenecké a jiné ethické city.

Tímto vlasteneckým a mravním pojetím našich velikánů musíme si vysvětliti i legendy o Máchovi. Jaké tendence sloužily ke zkraslení Máchy, je zřejmo již z obvyklého výkladu Máchovy účasti při nočním požáru, jenž prý byl příčinou jeho předčasného skonu. Namísto aby v tomto případě nám byl kreslen Mácha jako básník-romantik, jenž neodolal kouzlu plamenů, neváhal běžeti skorem celou hodinu k požáru, aby se jím mohl zblízka kochati, bývá nám líčen jako obětavý měšťák, jenž pospíchá zúčastniti se hašení vzdáleného požáru, aby pomohl zachrániti majetek svého bližního. Ovšem především byl Mácha nežádoucím způsobem zkraslen nesprávným pojetím "Máje". Ačkoliv Máchův "Máj" čpí spíše popravištěm a hřbitovem, než kvetoucí májovou přírodou a spíše nezkraslenou zločinnou vášní, než sentimentálním milostným roztoužením, přece se stal Mácha patronem studentských lásek, ochráncem dostaveníček naivních milenců a symbolem tělesně nenáročných snů starých panen. Konečně i turisté vidí v Máchovi svého člověka a snaží se jeho toučky a cesty vykládati naivní láskou k přírodě a zbožňováním vlasti. Jedinou útěchou může nám alespoň býti, že žádná hasičská jednota, ani Svaz katolické mládeže, jakož ani Klub československých turistů nemůže dnes doručiti Máchovi diplom čestného členství. V romantickém nebo ethickém zkraslování významných lidí, jež každé kultovní uctívání vyžaduje, nemůže žádný kritický člověk naléztí zalíbení; přece však romantické legendy o geniích jsou zajisté bližší skutečnosti než šosácké pojetí našich velikánů. Proto nejen z estetického, ale i z vědeckého stanoviska bylo by daleko přijatelnější, kdyby nám máchovské legendy zobrazovaly Máchu jako nadmyslného giganta, než jako rozněžněného počestného vlastence.

Geniální, romantickým pojetím Máchy, které by mu zajisté nejlépe vyhovovalo a prospělo, mohly být konečně z části odčiněny křivdy, které se na Máchovi páší různými formami jeho uctívání a oslavování. Lidé si sotva uvědomují stupidnost a hanebné motivy rozličných způsobů uctívání slavných lidí, ačkoliv je průzračné, že tu běží vesměs o pouhé lišácké čachry vyřídících, kteří se snaží být ze slávy významných osob, podobně jako dříve kněží z oblíbenosti různých světců. Stejně jako světci, tak i slavní pozemšťané mají svá poutní místa, kde již číhají všelijací kupčiči, aby z poutníků vyždímali pokud možno nejvíce peněz. Považme jen, kolika míst by se netkla noha ani jediného turistu, kdyby se v tom neb onom městě nemohli chlubit pamětní deskou, hlásající, že tehdy a tehdy tam žil nebo nocoval, či jen na chvíli poseděl nějaký genius. Bylo by zajímavé zvědět, kolik hostinských živností vyživují takovéto pamětní desky. Zajisté bychom zjistili, že slavní lidé jsou výhodným zbožím pro podnikavé živnostníky.

Zvláště dobře můžeme hospodářský význam slavných lidí pozorovati na letošních oslavách Máchových. V novinách trouší se zprávy, kudy Mácha všude cestoval, a to jen proto, aby malý český člověk vylezl ze svého zápečí a dal utržiti nějakou korunu místním hostinským. Hlavní účast na tržbě z Máchy budou mít letos ovšem Litoměřice. Tamější živnostníci očekávají jistě již s netrpělivostí kolik jim vynese nestvůrný pomník, který tu slavnostně Máchovi bude odhalen. Bezpochyby zanechají tam proudy návštěvníků dosti peněz za stravu a nocleh, a jejich žízeň citelně zvýší zisky litoměřického pivovaru. Konečně i místní podnikaví papírníci mají příležitost obohatiti se prodejem pohlednic s Máchovým úmrtním domem, hrobem a pod. Přes všechny tyto krásné vyhlídky na tučný výdělek nesehnali však Litoměřičtí mezi sebou dostatek peněz na Máchův pomník a nestyděli se žádat české umělce, aby jej svými dary pomohli zaplatit. Pokud se týká Litoměřic nesmíme rovněž zapomenouti, že většina obyvatelstva tohoto města je národností německé a že proudy českých turistů, které se tam přičenou, vydatně podpoří českou menšinu. Musíme tedy koneckonců pohlížeti na litoměřické oslavy Máchovy i jako na nacionalistický hec, obdobný sokolským výletům do německých měst našeho pohraničí, který rozhodně nepřispěje v dnešní tísnivé politické situaci k dorozumění mezi Čechy a Němci. Závěrem upozorňujeme ještě na nakladatele, kteří o překot vydávají Máchova díla v nejrůznějších úpravách, neboť i oni službou slávě básnickově poslouží svým kapsám.

Jak zřejmo, nejsou pohnutky Máchových oslav tak nezištné, abychom tyto oslavy mohli považovat za kulturní podnik a aby se o ně slušný člověk mohl zajímat. Jejich úspěch bude toliko důkazem větší či menší kupčické zdatnosti českého živnostnictva.

Kupčici a ztřeštělí nacionalisté nejsou však jedinými cizopasníky na slávě Máchově. Mácha je slibným objektem nejen pro ziskuchtivé vydřiduchy, ale i pro slavomamské osobičky, které se snaží urvatí ze slávy Máchovy trochu slávy i pro sebe. Najdou se totiž vždy různí lidé impotentního ducha, kteří nemohouce proraziti vlastními schopnostmi, přidržují se nějakého velikána a kořistí z jeho slávy. V letošním roce našlo se již dosti podobných štěnic a vši, které se chytají i Máchy, neboť chystané oslavy básníka "Máje" jsou opravdu jedinečnou příležitostí, aby se různé kulturně činné postavičky "proslavily". Z těchto štěnic a vši, ssajících slávu Máchovu, je předně nutno uvést různé více nebo méně bezvýznamné spisovatele a umělce, kteří se snaží získati popularitu úvahami, románky a básničkami o Máchovi, nebo obrazy a sochami Máchovými, jakož i hudebňováním Máchových veršů a podobně. Zvláště mnozí malíři vydávají s oblibou všelijaké stupidní portréty za imaginární zobrazení Máchy, neboť dobře vědí, že bez tohoto označení sotva kdo by jim takovéto hnusné výtvary reprodukoval, natož odkoupil. Na štěstí běží však jen o příležitostné parasity, kteří zajisté příštím rokem na Máchu úplně zapomenou.

Jsou tu ovšem také, i když velmi poskrovnu, různí olýsalí duchové, kteří si z nadbytku času a nedostatku jiných schopností, vzali za úkol sloužiti Máchovi doživotně a vybudovati si tak na slávě Máchově svoji kariéru. Takoví potentáti nemají nic kloudnějšího na práci, než s fetišistickým zaujetím sbíratí kdejakou nezapnou zmínku a zprávu o Máchovi. Skoupili by každou židli, na níž seděl Mácha, jen kdyby se jim ji podařilo poznati a naléztí. Hrabou se neúměrně ve starých papírech, aby sehnali doklad pro každou vteřinu básníkovy života, aby zjistili kolikrát byl Mácha na tom či onom hradě nebo v jaké roli a kolikrát hrál na té či oné ochotnické scéně. Jsou hrdí, podaří-li se jim na příklad zjistiti, od koho si Mácha vypůjčil zlatku a pospíchají s takovými objevy do redakcí, které z nedostatku materiálu dopřávají jejich hnidám místa. Kdyby se tito hnidopisci spokojili pouhým vyhledáváním takovýchto hnid ze života a díla Máchova, přecházeli bychom je s úsměvem a pohrdáním, ne-li s úporností a soucitem nad jejich idiotskými zájmy. Na neštěstí osobují si však tito hnídaři výhradní právo na Máchu a vystupují na jeho obranu pokaždé, když někdo chce dokázati, že Mácha nebyl žádným turistou, který slézal ze sportovních důvodů hrady, anebo člověkem, který se v lásce nezmohl na víc, než na přivánění ke kytici bezu. S puritánskou úzkostlivostí třídí své hnidy a uveřejňují z nich jen ty, které neodporují dnešnímu šošáckému pojetí Máchy. Uveřejňují, kterak Mácha rokoval za noci v parku se svou milou o české otázce, snaží se naivně vyložiti každý výrok, jež Mácha k své dívce pronesl, avšak intimní šifrovaný deník, v němž Mácha zanechal důkaz, že neměl pohlaví zarostlé mechem, jako snad oni, pečlivě střeží, aby nikdy nevyšel na veřejnost. Intimní deník Máchův nestane se patrně četbou pro širší vrstvy, avšak dnes, vzhledem k šošáckému znetvoření postavy Máchovy a k hnídařským zprávám o životě a díle tohoto básníka, je třeba, aby i tento zápisník byl vydán, neboť je nutno upozorniti lidi, že ani básník není nadčlověkem, kterému by se mohlo podařit plně sublimovat pohlavní pud.

Jestliže jsme v této stati poukázali na kupčičky a slavomamy, kořistící ze slávy Máchovy, učinili jsme tak se záměrem, aby si každý slušný člověk vytkl za povinnost oslaviti v letošním roce Máchovu památku předně tím způsobem, že pomůže odehnati roje těchto cizopasníků od geniálního zjevu Máchova.

Poznámky

1 Tento sborník vyšel jako protest surrealistů proti oficiálním oslavám sta let od vzniku Máje. Tragická dezinterpretace Máchy jako "pěvce lásky", navíc těmi samými, kteří jeho Máj za života básníkovy odmítali pro údajnou "nečeskost" apod., dala příspěvovatelům (K. Biebl, E. F. Burian, Z. Kalandra, V. Nezval, K. Teige a další) podnět leckdy k velmi silným slovům (Sborník končí větou: "**Tento slavnostní akt vidíme jako akt pomsty!**") Stať Bohuslava Brouka byla soudobou cenzurou nejvíce napadána. Dnes je z ní kultovní text, který bývá často citován, ale bohužel málokdo ze současníků měl možnost přečíst si jej v úplnosti. Kniha se ocitla na indexu, sborník byl zkonfiskován a dnes je velmi ceněnou bibliofilskou záležitostí. V roce 1995 vydalo nakladatelství Concordia přetisk tohoto sborníku, i tento je však již nenávratně rozebraný.